ДО

НАУЧНОТО ЖУРИ,

НАЗНАЧЕНО СЪС ЗАПОВЕД № РД-09-107/02.11.2015 Г.НА ДИРЕКТОРА НА ИНСТИТУТА ЗА ДЪРЖАВАТА И ПРАВОТО - БАН ЗА ПРИСЪЖДАНЕ НА ОБРАЗОВАТЕЛНАТА И НАУЧНА СТЕПЕН „ДОКТОР" ПО КОНСТИТУЦИОННО ПРАВО

Р Е Ц Е Н З И Я

от проф. д-р по право Стефка Стефанова Наумова,

Институт за държавата и правото –БАН

за дисертационния труд на **Виктор Симеонов Симеонов** – докторант в редовен форма на обучение в ИДП при БАН, секция „Публичноправни науки" в научна област 3.Социални, стопански и правни науки, професионално направление 3.6.Право, научна специалност: **Конституционно право** на тема:

ПРАВОМОЩИЕТО НА КОНСТИТУЦИОННИЯ СЪД ЗА ДАВАНЕ НА ЗАДЪЛЖИТЕЛНИ ТЪЛКУВАНИЯ НА КОНСТИТУЦИЯТА – СПЕЦИФИКИ, ПРИЛАГАНЕ

Научен ръководител: проф. д-р Емилия Друмева

1.Общо описание и съдържателен анализ на представения дисертационен труд

Представеният дисертационен труд на **Виктор Симеонов Симеонов** е успешен опит в българската конституционноправна теория за цялостно, систематично и задълбочено изследване на проблема за даването на задължителни тълкувания на Конституцията от КС.

В рамките на българската правна доктрина липсва единно и обстойно изследване, посветено на актуалните проблеми, свързани с даването на задължителни тълкувания на Конституцията. Отделни проблеми, свързани с даването на задължителни тълкувания на Конституцията от КС, са разгледани в голям брой монографии, учебници, статии, но засега няма

самостоятелно изследване на това правомощие на КС. Настоящият дисертационен труд представлява изследване в дълбочина на правомощието на КС за даване на задължителни тълкувания на Конституцията. Актуалността на изследването се определя от наличието на голям брой фрагментарно и противоречиво разрешени въпроси относно правомощието на КС за даване на задължителни тълкувания на Конституцията и от необходимостта от усъвършенстване на позитивноправната уредба на отношенията, свързани с правомощието на КС за даване на задължителни тълкувания на Конституцията.

Основният предмет на дисертационния тред е позитивноправната уредба на правомощието на КС за даване на задължителни тълкувания на Конституцията, която се съдържа в Конституцията, Закона за Конституционен съд (ЗКС) и Правилника за организацията и дейността на Конституционния съд (ПОДКС). Освен това, в предмета на изследването попадат: внесените в VII-то Велико народно събрание (ВНС) конституционни проекти, в които се предвижда даването на задължителни тълкувания на Конституцията от бъдещата конституционна юрисдикция; стенограмите на VII-то ВНС, отнасящи се до приемането на конституционните разпоредби, чиито норми уреждат даването на задължителни тълкувания на Конституцията от КС, някои сравнителноправни аспекти, свързани с даването на задължителни тълкувания на Конституцията от КС, тълкувателните решения на КС и някои определения на КС по тълкувателни дела.

В своята цялост изследването е насочено към представяне на завършена картина,както и изграждането на цялостно и вътрешно непротиворечиво разбиране за същността на правомощието на КС за даване на задължителни тълкувания на Конституцията.

Задачите, които дисертантът си поставя, следвайки поставената цел, са последователно и логично решени.

*На **първо** място* - направен е исторически преглед и сравнителноправен преглед на правомощието на КС за даване на задължителни тълкувания на Конституцията;

*На **второ** място* – даден е отговор на въпроса може ли КС да запълва празнини в Конституцията при упражняване на правомощието си за даване на задължителни тълкувания на Конституцията;

*На **трето** място* – изяснена е същността на тълкуването по чл. 149, ал. 1, т. 1 от Конституцията;

*На **четвърто** място* – изяснен е обектът на тълкуването по чл. 149, ал. 1, т. 1 от Конституцията;

*На **пето** място* - изяснени са начините за тълкуване при даването на задължителни тълкувания на Конституцията от КС;

*На **шесто** място* - изяснена е същността и спецификите на производство по даване на задължителни тълкувания на Конституцията от КС;

*На **седмо** място* – изяснена е правната същност на тълкувателните решения на КС;

*На **осмо** място* - изяснено е действието на тълкувателните решения на КС във времето, както и спрямо субектите, до които се отнасят, с което се отговаря на въпроса имат ли сила на пресъдено нещо тълкувателните решения на КС;

На последно място – систематизирани и анализирани са всички тълкувателни решения на КС и е направено обобщение на практиката на КС по даването на задължителни тълкувания на Конституцията

За постигане на целите на изследването авторът съчетава нормативния с историческия, формалнологическия и сравнителноправния метод. За решаването на задачите на изследването са използвани описаните и класифицираните в Раздел V на Глава първа от дисертационния труд правила на начините за тълкуване в правото от първа и втора степен.

Доброто структуриране на работата и балансираното разглеждане на всеки от специфичните подвъпроси, съставляващи основните структурообразуващи компоненти на цялостната разработка, са допринесли за постигането на оптимален научен и практико-приложен резултат. Структурата на дисертационния труд (с общ обем от 312 страници), подчинена на логиката на анализа, обхваща увод, изложение, заключение с декларация за оригиналност, библиография и приложение № 1 (списък на тълкувателните решения на КС). В този смисъл дисертационният труд

отговаря на изискванията на чл. 27 на Правилника за прилагането на Закона за развитието на академичния състав в Република България и на специфичните изисквания на Правилника за условията и реда за придобиване на научни степени и заемане на академични длъжности в Българската академия на науките и Правилника за условията и реда за придобиване на научни степени и заемане на академични длъжности в Института за държавата и правото.

Сполучливо в Увода на труда са поставени основните задачи и е посочена логическата последователност за тяхното решаване.

Глава първа има основополагащ и въвеждащ характер. В нея правомощието на КС за даване на задължителни тълкувания на Конституцията е разгледано от историческа гледна точка и сравнителноправна гледна точка.

В Раздел II са разгледани проблемите, свързани с тълкуването на нормативен акт и запълването на празнини в нормативен акт и е даден отговор на въпроса може ли КС да запълва празнини в Конституцията при упражняване на правомощието си за даване на задължителни тълкувания на Конституцията.

В раздели III и IV е изяснена същността на тълкуването по чл. 149, ал. 1, т. 1 от Конституцията и са анализирани и изяснени въпросите, свързани с обекта на тълкуването по чл. 149, ал. 1, т. 1 от Конституцията.

В Раздел V са разгледани и изяснени начините за тълкуване, използвани от КС при даването на задължителни тълкувания на Конституцията.

Раздел VI е посветен на изясненяване на въпросите, свързани със същността и спецификите на производството за даване на задължителни тълкувания на Конституцията. В по-конкретен план – изяснени са спецификите на производството за даване на задължителни тълкувания на Конституцията относно сезиращите субекти, искането за задължително тълкуване на Конституцията и постановяването на тълкувателното решение.

В три последователни раздела - Раздел VII, Раздел VIII и Раздел IX са анализирани и изяснени въпросите, свързани с правната същност на тълкувателните решения на КС, въпросите относно действието на тълкувателните решения на КС във времето, както и въпросите, свързани с действието на тълкувателните решения на КС спрямо субектите, до които се отнасят**.**

В заключителния Раздел X на Глава първа е даден отговор на въпроса имат ли сила на пресъдено нещо тълкувателните решения на КС.

В ***Глава втора*** се повдигат редица нови въпроси, свързани с правомощието на Конституционния съд за даване на задължителни тълкувания на Конституцията и неговото прилагане .

Направен е подробен преглед на класификациите на тълкувателните решения на КС в правната доктрина, като са посочени и обосновани критериите за предложената класификация на тълкувателните решения на КС. Чрез използването на предметния критерий тълкувателните решения са обособени от автора в следните пет групи:

- решения за задължително тълкуване на разпоредби, с чиито норми се уреждат основните начала на Конституцията (разпоредби на Глава първа („Основни начала”) на Конституцията);

- решения за задължително тълкуване на разпоредби, с чиито норми се уреждат основните права и задължения на гражданите (разпоредби на Глава втора („Основни права и задължение на гражданите”) на Конституцията);

- решения за задължително тълкуване на разпоредби относно статуса на уредените в Конституцията органи (разпоредби на Глава трета („Народно събрание”), Глава четвърта („Президент на републиката”), Глава пета („Министерски съвет”), Глава шеста („Съдебна власт”), Глава седма („Местно самоуправление и местна администрация”) и Глава осма („Конституционен съд”) на Конституцията);

- решения за задължително тълкуване на разпоредби, с чиито норми се уреждат изменението и допълнението на Конституцията и приемането на нова Конституция (разпоредби на Глава девета („Изменение и допълнение на Конституцията. Приемане на нова Конституция”) на Конституцията);

- решения за задължително тълкуване на разпоредби относно герба, знамето, химна и столицата на Република България (разпоредби на Глава десета („Герб, печат, знаме, химн, столица”) на Конституцията).

Решенията в отделните групи са подредени по хронологичен ред. Използването на предметния критерий за обособяването на тълкувателните решения в посочените пет групи и на времевия критерий за подреждането на решенията в отделните групи дава възможност за най-пълно и най-ясно представяне на богатата практика на КС по даването на задължителни тълкувания на Конституцията. Подробно са разгледани и анализирани обособените в отделните групи тълкувателни решения на КС (това са всички тълкувателни решения на КС) и е направено обобщение на практиката на КС по даване на задължителни тълкувания на Конституцията.

В ***Заключението*** са изведени в синтезиран вид основните научни приноси от изследването. Поставените в дисертационен труд цели и задачи са постигнати, като са дадени и насоки за редица бъдещи законодателни промени, които биха допринесли за комплексното разбиране на сложните проблеми, свързани с практиката на КС по даване на задължителни тълкувания на Конституцията.

2. Обща оценка на научните достойнства и приноси на дисертационния труд

Представеният дисертационен труд съдържа редица съществени научни и научно-приложни резултати и оригинални научни приноси. Налице е съчетаване на теория, нормативна уредба и емпиричнен материал и прилагане на комплексен интердисциплинарен анализ с цел изясняване на въпроса за практиката на КС по даване на задължителни тълкувания на Конституцията.

С оглед съществуващата необходимост от установяване на яснота по въпросите на действието на тълкувателните решения на КС могат да бъдат откроени следните по-важни приносни моменти на дисертационния труд с научен и приложен характер:

Научен принос на дисертационния труд е направеният самостоятелен анализ на практиката на КС по даване на задължителни тълкувания на Конституцията. Като научна новост и приноси на дисертационния труд могат да се посочат още :

1. Начинът, по който е аргументирана липсата на правомощие на КС да запълва празнини в Конституцията при даването на задължителни тълкувания на конституционните разпоредби по чл. 149, ал. 1, т. 1 от Конституцията.

2. Определянето и обосноваването на същността на тълкуването по чл. 149, ал. 1, т. 1 от Конституцията като специално поискано, осъществено в резултат на отделно производство, задължително за всички правни субекти, абстрактно тълкуване на конституционна разпоредба, част от конституционна разпоредба или комплекс от конституционни разпоредби и/или части от конституционни разпоредби, направено от КС по конкретен повод.

3. Посочването и обосноваването на това, че обект на задължителното тълкуване по чл. 149, ал. 1, т. 1 от Конституцията са конституционните разпоредби, а не конституционните норми и, че чрез задължителното тълкуване, което дава КС, не се извежда от ясна конституционна норма, а се изяснява смисълът на неясната конституционна разпоредба, която след тълкуването вече като непротиворечива разпоредба може във всеки момент да бъде преработена чрез конструиране в конституционна норма. По-общо – обосноваването на това, че при тълкуването на нормативен акт не се извежда от неясната разпоредба ясна норма, а се изяснява смисълът на неясната разпоредба.

4. Посочването на всички възможни потенциални обекти на задължителното тълкуване по чл. 149, ал. 1, т. 1 от Конституцията – конституционна разпоредба, част от конституционна разпоредба, съотношение на конституционни разпоредби, съотношение на части от конституционни разпоредби.

5. Посочването и обосноваването на спецификите на използването от КС на начините за тълкуване при даването на задължителни тълкувания на Конституцията по чл. 149, ал. 1, т. 1 от Конституцията. При разглеждането на начините за тълкуване, които КС прилага в практиката си по даването на задължителни тълкувания на Конституцията, се използва възприетата от Р. Ташев класификация на начините за тълкуване в неговата монография „Теория на тълкуването", но в тази класификация са направени някои промени и допълнения, отбелязана и аргументирана е условността на определени разграничавания, посочени и аргументирани са спецификите в прилагането на начините за тълкуване при даването на задължителни тълкувания на Конституцията от КС и са изтъкнати обусловените от тези специфики разлики между прилагането от КС на начините за тълкуване при упражняването на правомощието му по чл 149, ал. 1, т. 1 от Конституцията и прилагането на начините за тълкуване, описано във възприетата от Р. Ташев класификация на начините за тълкуване.

6. Посочването и обосноваването на това, че спорът за смисъла на обекта на тълкуването, който КС разрешава при упражняването на правомощието си по чл. 149, ал. 1, т. 1 от Конституцията, е правен, но не е правораздавателен, че той е тълкувателен спор.

7. Изясняването на същността на производството по даването на задължителни тълкувания на Конституцията от КС на тълкувателно, а не на правораздавателно производство.

8. Цялостното изясняване на спецификите на производството по даването на задължителни тълкувания на Конституцията от КС.

9. Начинът на обосноваване на необходимостта на омбудсмана да се предостави правомощието да сезира КС с искане за задължително тълкуване на Конституцията, когато искането се отнася до конституционни разпоредби, чиито норми уреждат правата и свободите на гражданите.

10. Разделянето на процесуалните предпоставки за допускане на искането за задължително тълкуване на Конституцията от КС на общи положителни, общи отрицателни, специфични положителни и специфични отрицателни и обосноваването на това разделяне.

11. Посочването и обосноваването на трите необходими, но и достатъчни положителни специфични процесуални предпоставки за допускане на искане за задължително тълкуване на Конституцията от КС: 1. неяснота на обекта на тълкуването; 2. обоснован правен интерес на сезиращия субект от исканото тълкуване (обосноваване на искането съобразно конкретните обстоятелства, които пораждат нуждата от тълкуването, посочването, че правният проблем причинява или ще причини неблагоприятни последици за правната ни система и че чрез неговото разрешаване ще се постигне значима конституционна цел); 3. становище на сезиращия субект за неговото разбиране по очертания с искането правен проблем.

12. Изясняването на проблемите относно формите на неяснотата и причините за неяснотата на обекта на задължителното тълкуване по чл. 149,

ал. 1, т. 1 от Конституцията въз основа на определянето на неяснотата на разпоредбата като временна невъзможност у възприемащия я субект за разбиране на смисъла на разпоредбата, посочването и аргументирането на двете форми на неяснотата на разпоредбата – невъзможност у възприемащия я субект въобще за достигане до някакъв смисъл на разпоредбата и достигане до няколко (в повечето случаи до два) потенциално възможни смисъла на разпоредбата, и разграничаването на формите на неяснотата на разпоредбата от причините за неяснотата на разпоредбата.

13. Аргументирането на разбирането, че повдигнатият пред КС тълкувателен спор трябва да бъде дефинитивно решен и на абсурдността на разбирането, че КС може да отхвърли искане за тълкуване или да постанови решение, с което да приеме, че определена конституционна разпоредба е неясна, и обосноваването във връзка с това на удачността от подобряване на уредбата, отнасяща се до необходимото мнозинство за вземането на тълкувателните решения на КС.

14. Посочването и аргументирането на това, че тълкувателните решения на КС не са индивидуални (в това число и правораздавателни), общи или нормативни правни актове, че в тях не се съдържат „норми над конституционните норми", „норми до конституционните норми", „норми под конституционните норми" или „норми относно конституционните норми", че те не са някакви правни актове с двойнствена същност – нормативна и правораздавателна.

15. Изясняването на хомогенната същност на тълкувателните решения на КС, определянето на тълкувателните решения като отделен, особен вид конституционни тълкувателни актове, чиито отличителни черти са техният несамостоятелен характер и това, че са неразделна качествена част от изяснените с тях конституционни разпоредби, и обосноваването на това твърдение.

16. Посочването и обосноваването на това, че чрез тълкувателните си решения КС участва в процеса на създаването на обективното право не чрез пряко създаване на правни норми, а чрез изясняване на неясния смисъл на конституционните разпоредби във връзка с поставените в исканията за тълкуване тълкувателни въпроси.

17. Обосноваването на легитимността на КС да дава задължителни тълкувания на Конституцията в качеството му на „върховен тълкувател" на Конституцията, а не на нейн „върховен създател".

18. Обосноваването на действието занапред на тълкувателните решения на КС във връзка с възможността смисълът на някои конституционни разпоредби да се обогати, да претърпи промени в някои аспекти в резултат на създаване на нови конституционни разпоредби, на отмяна, изменение или допълнение на други конституционни разпоредби. Посочването и на някои други аргументи, че действието на тълкувателните решения е за в бъдеще (липсата на разпоредба в Конституцията или в ЗКС, чиято норма да урежда обратното действие на тълкувателните решения на КС, изясняването, че ЗНА

не урежда прилагането и тълкуването на Конституцията и свързаното с тях действие на тълкувателните решения на КС и др.).

19. Някои аргументи при обосноваването на това, че между тълкувателните решения на КС и тълкувателните актове на ВКС и ВАС по чл. 124 ЗСВ не може (или поне не би трябвало) да има колизия.

20. Обосноваването на това, че тълкувателните решения на КС нямат сила на пресъдено нещо. Изтъкването, че не е необходимо на тълкувателните решения „да бъде призната" силата на пресъдено нещо, за да може в нейните рамки да се разгледат техните специфични ефекти, и посочването, че правните ефекти на тълкувателните решения на КС се изразяват в тяхното съотношение с разтълкуваните конституционни разпоредби, действието им във времето и действието им спрямо субектите, до които се отнасят, така, както са изяснени в съответните раздели на изложението на дисертационния труд.

21. Обосноваването, че в изключителни случаи при определени условия (съществени промени в социалния живот, създаване на нови конституционни разпоредби, отмяна, изменение или допълнение на други конституционни разпоредби, които имат връзка с вече разтълкувани задължително конституционни разпоредби) КС може да промени определени свои задължителни тълкувания на Конституцията, и посочването на необходимостта от изменение на позитивноправната уредба в това отношение.

22. Посочването и обосноваването, че нито поправянето на фактическа грешка в тълкувателните решения, нито допълването на непълните тълкувателни решения имат отношение към промяната на задължителните тълкувания на КС.

23. Класификацията на всички тълкувателни решения (до 15.08.2015 г.) на КС чрез използването на предметния критерий и на времевия критерий.

24. Начинът на анализиране на отделните тълкувателни решения на КС в представената класификация. За всяко решение е отбелязан сезиращият субект, обектът на тълкуване и в обобщен вид е представен изведеният в диспозитива тълкувателен резултат. Посочени са тълкувателните въпроси, като в повечето случаи е обърнато внимание на конкретните обстоятелства, които са породили нуждата от искането задължително тълкуване (обстоятелствата, с които сезиращият субект е обосновал правния си интерес). Изтъкнати и анализирани са някои важни от теоретична гледна точка части от мотиви на отделни решения и становища и особени мнения на конституционни съдии. Обърнато е внимание на някои неправилни постановки и непрецизности в отделни решения. Отбелязано е и значението на някои решения за последвалото ги законодателство. След разглеждането на решенията е направено обобщение, в което е посочен приносът на КС за изграждането на ясната и безпротиворечивата система от конституционните разпоредби, а като следствие от това – и на цялата ни правна система като система от ясни и безпротиворечиви разпоредби. Най-важно – за първи път в

правната ни доктрина тълкувателните решения на КС са представени чрез анализ на приложените в техните мотиви начини за тълкуване.

25. Уеднаквяването и прецизирането на понятийния апарат, използван в изложението на дисертационния труд.

26. Като най-съществен принос на дисертационния труд може да се посочи постигането на основната цел на изследването – изграждането на цялостно и вътрешно непротиворечиво разбиране за същността на правомощието на КС за даване на задължителни тълкувания на Конституцията.

Направените предложения de lege ferenda са обосновани и изключително ценни за бъдещата практика на КС.

3.Критични бележки

Към дисертационния труд могат да бъдат отправени някои критични бележки, отнасящи се най-вече до някои повторения, редакционни несъвършенства и т.н. Това са някои текстове от Раздел II на Глава първа и раздел IV от Глава втора. Бих препоръчала в бъдещата работа на дисертанта да се ограничи доминирането на нормативистко-позитивисткият подход и да се обърне повече внимание на социалните резултати от решенията на КС, тъй като такава е и европейската практика, а освен това редица от тълкувателните решения на КС породиха множество политико-правни и правно-социологически спорове и конструктивни предложения.

4. ЛИЧНО МНЕНИЕ ЗА ДИСЕРТАНТА

Познавам г-н **Виктор Симеонов Симеонов** от времето на зачисляването му като редовен докторант по Конституционно право. Като ръководител на секцията по ППН имам отлични впечатления за него. Отличава се със задълбоченост, голяма работоспособност и прецизност. Коректен е и се вслушва в мнението на другите. На направените бележки реагира положително. Има добре изразени качества за развитие като учен и преподавател в областта на Конституционното право.

Заключение

Дисертационият труд на на **Виктор Симеонов Симеонов** е изключително богато, дълбоко по съдържание, критичен анализ и емпирични изводи изследване, което съдържа редица научни и научноприложни резултати, които представляват оригинален и значителен принос в науката. Дисертационният труд, съгласно изискванията на Закона за развитие на академичния състав в РБългария показва, че кандидатът притежава задълбочени теоретични знания по съответната специалност и доказани способности за самостоятелни научни изследвания. Представеният труд притежава необходимите качества и научни достойнства на докторска

дисертация за придобиване на образователната и научна степен „доктор” по право.

Резултатите от изложения в рецензията анализ на научноизследователската й дейност категорично показват, че са изпълнени изискванията на разпоредбите на чл. 6, ал. 1, ал.3 и ал.4 ЗРАСРБ, както и на чл. 24, чл. 25, чл. 26 и чл. 27 ППЗРАСРБ за присъждане на образователна и научна степен „доктор“, а именно:

1. Да е придобил ОКС „магистър” ;
2. Дисертационният труд да съдържа научни или научно-приложни резултати и да показва, че кандидатът притежава задълбочени научни знания и способности за самостоятелни научни изследвания;
3. Дисертационният труд да е подготвен в получила акредитация от НАОА докторска програма на висше училище.

Направените констатации са основание да предложа на членовете на Научното жури да присъдят на на **Виктор Симеонов Симеонов** образователната и научна степен „доктор“ в научна област 3.Социални, стопански и правни науки, професионално направление 3.6.Право, научна специалност: **Конституционно право**

София,

28.01.2016г.

Рецензент:

(Проф. д-р Стефка Наумова)